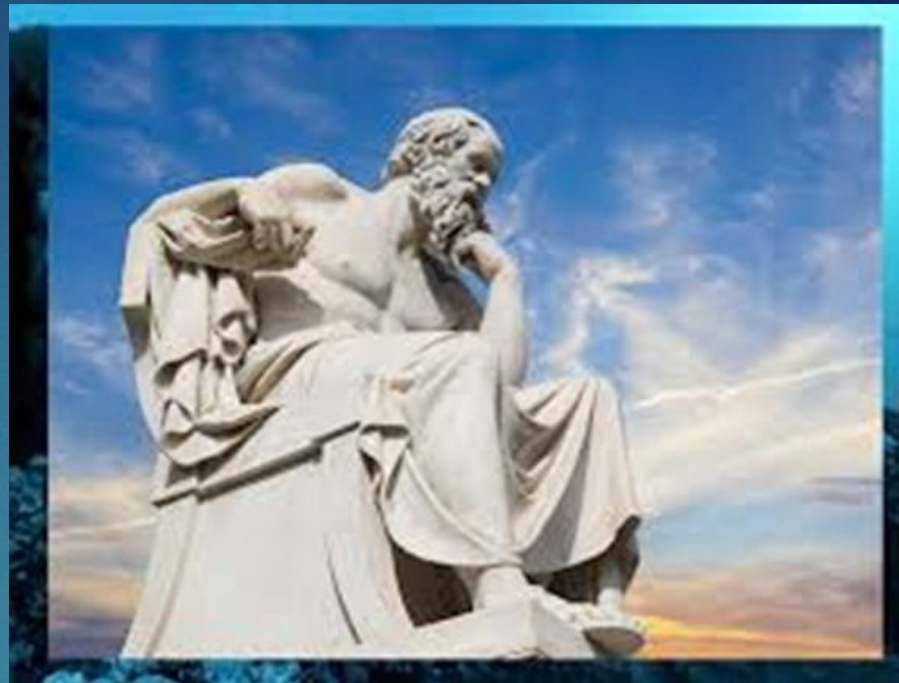

Тема 5.

«Кыргыз жараны» жарандык иденттүүлүгүн
өнүктүрүү боюнча негизги инсандык
компетенциялар

**ЛЕКТОР : САТЫБАЛДИЕВА АСЕЛЬ КУРМАНБЕКОВНА, САЯСИЙ
ИЛИМДЕРИНИН КАНДИДАТЫ, Ж.БАЛАСАГЫН АТЫНДАГЫ
КЫРГЫЗ УЛУТТУК УНИВЕРСИТЕТИНИН ДОЦЕНТИ**

*«Ар бир адам мамлекетинде өз ордун түшүнүшү керек».
Платон*

Суроолор:

- ▶ 1. Компетенциялардын түшүнүгү, функциялары жана түрлөрү
- ▶ 2. Инсандык-жарандык компетенциялар жарандык иденттүүлүктү калыптандыруунун негизи катары
- ▶ 3. Инсандын руханий-адептик жана моралдык-этикалык компетенциялары

- ▶ **Максаты:** жарандык иденттүүлүктү өнүктүрүү үчүн негизги компетенцияларды калыптандыруу, мекенчилдикке тарбиялоо, өлкөнүн, Ата Мекендин тарыхын жана салттарын урматтоого, жарандык жоопкерчиликке тарбиялоо.
- ▶ **Милдеттери:**
 - ▶ - негизги компетенциялардын түшүнүгүн, түрлөрүн карап чыгуу;
 - ▶ - жеке-жарандык, руханий-адептик жана моралдык-этикалык компетенцияларды изилдөө;
 - ▶ - ар кандай булактардан алынган маалыматты түшүнүү, практикалык маселелерди чечүү, алган билимдерин колдонууда позитивдүү тажрыйбаны калыптандыруу үчүн өзүнүн баалуулуктарын калыптандыруу жана өнүктүрүү

5.1. Компетенциялардын түшүнүгү, функциялары жана түрлөрү

Компетенция деген эмнени түшүндүрөт?

Компетенциянын функциялары

Компетенциянын негизги түрлөрү

1.Компетенция деген эмнени түшүндүрөт?

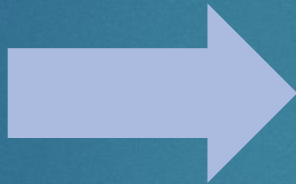
Компетенция (лат. тилинен которгондо *competere* - дал келүү, туура келүү) адистин (кызматкердин) кесиптик милдеттердин белгилүү бир маселени чечүүдөгү жеке жөндөмдүүлүгү

- ▶ Компетенттүүлүк – бул адам жакшы билген билим чөйрөсү. Ал алынган көндүмдөрдүн, жөндөмдөрдүн жана тажрыйбалардын негизинде түзүлөт, алар өз кезегинде белгилүү бир иш-аракеттерди же милдеттерди аткарууга мүмкүнчүлүк берет.

Компетенция – бул
белгилүү бир
профессионал
дык
милдеттерди
чечүү
жөндөмдүүлү
гү

Компетент
түүлүк –
белгилүү
бир ишти
аткаруулөг
ы сапаттын
деңгээли

Компетенция
жана
компетенттүү
лүк бир эле
түшүнүк эмес

2. Компетенциянын функциялары

- - күнүмдүк турмушка катышууга даярдалган жаш жарандарга болгон социалдык суроо-талапты чагылдыруу;

- билимдерди, көндүмдөрдү жана иш-аракеттердин ыкмаларын максаттуу комплекстүү колдонуу үчүн курчап турган реалдуулуктун реалдуу объекттерин коюуга;

- реалдуулуктун объектилерине карата анын жөндөмдүүлүгүн жана практикалык даярдыгын калыптандыруу үчүн зарыл болгон окуучулардын предметтик иш-аракетинин тажрыйбасын белгилөөгө;

- - окуучуларды даярдоонун сапатынын интегралдык мүнөздөмөлөрүн чагылдырып жана ар тараптуу жеке жана коомдук мааниге ээ билим берүү контролун уюштуруунун каражаты катары кызмат кылат.

реалдуулуктун объектилерине карата анын жөндөмдүүлүгүн жана практикалык даярдыгын калыптандыруу үчүн зарыл болгон окуучулардын предметтик иш-аракетинин тажрыйбасын белгилөөгө;

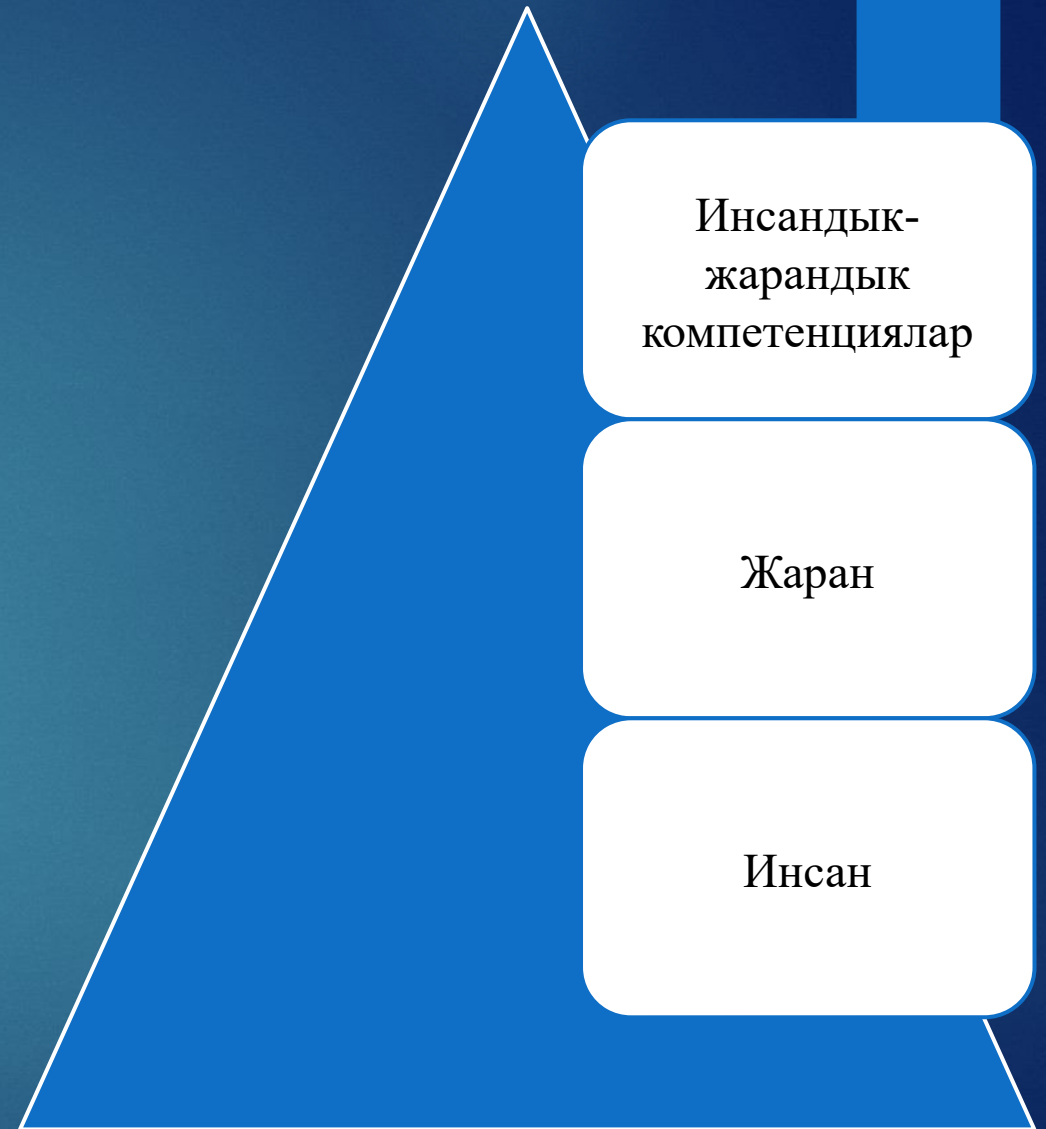
3. Компетенциянын негизги турлөрү

Жарандык иденттүүлүктү калыптандыруудагы инсандык компетенциялар:

- Инсандык-жарандык
- Руханий-адептик
- Моралдык-этикалык

5.2. Инсандык - жарандык компетенциялар жарандык иденттүүлүктү калыптандыруунун негизи катары

Инсан – бул өз
жашоосун өз алдынча
курган, башкарган жана
ал үчүн
жоопкерчиликтүү адам

Жаран - бул
мамлекетке жана
укукка болгон
инсандык мамиле
катары түшүндүрүлөт.
Мамлекеттин
мыйзамдарына жана
бийлигине баш ийген
жаран

Жарандык компетенттүүлүк – инсанга демократиялык коомдо жарандык укуктардын жана милдеттердин бардык комплексин жигердүү, жоопкерчиликтүү жана натыйжалуу ишке ашырууга, өзүнүн билимин жана көндүмдөрүн иш жүзүндө колдонууга мүмкүндүк берүүчү даярдыктын жана жөндөмдүүлүктүн жыйындысы.

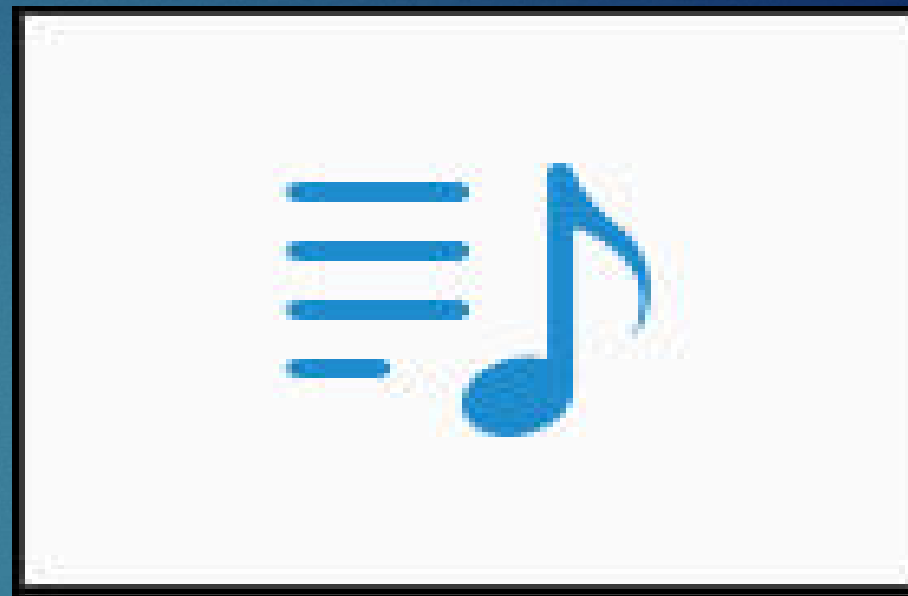
Жарандык коомго интеграцияланууга гана эмес, социалдык, маданий жана экологиялык чөйрөнү өзгөртүүгө мүмкүндүк берген өнүгүп келе жаткан инсандын компетенцияларынын жыйындысында көрүнөт. Ал белгилүү бир багыт менен чектелбестен, жашоонун ар кандай аспектилеринде өзүн көрсөтө алат.

Талкуулоо үчүн кейс:
Кыргызстандын желеги
түшүрүлгөн аянттагы Азаматтын
окуясы.

Суроолор:

Азаматтын кылган ишин кандай
баалайт элеңиз?

Азаматтын аракетин жарандык
тарбиялоонун шарты деп
эсептесе болобу?

[Https://youtu.be/mxklwHxufdA](https://youtu.be/mxklwHxufdA)

Патриоттуулук жарандуулук менен тыгыз байланышта, анткени ар бир адам өзүнүн жарандык укуктарын жана милдеттерин ишке ашырган мамлекет ал адамдын ата-журту жана мекени болуп саналат.

Жарандык компетенттүүлүк – бул

-социалдык, экономикалык, укуктук жана саясий концепцияларды жана структураларды, ошондой эле глобалдык окуяларды түшүнүүгө негизделген жоопкерчиликтүү жаран катары аракеттенүү жана өлкөнүн коомдук турмушуна толук катышуу жөндөмдүүлүгү

5.3. Инсандын руханий-адептик жана моралдык-этикалык компетенциялары

- ▶ *Адептүүлүк, адеп-ахлак деген эмне?*
- ▶ *Азыркы коомдогу моралдык жана этикалык көйгөйлөрдүн негизги себептери*
- ▶ *Инсандын руханий-адептик баалуулуктарын өнүктүрүүнүн негизги факторлору*
- ▶ *Адеп-ахлактын булагы*
- ▶ *Моралдык-этикалык нормалардын негизги баалуулуктары:*

Адептүүлүк, адеп-ахлак деген эмне?

Адеп – коом тарабынан бекитилген жүрүм-турум эрежелери, кайсы иш-аракеттер жакшы, кайсынысы жаман деп эсептелерин түшүндүрөт

Адептүүлүк – жалпы адамзаттык баалуулуктарга багытталган коомдук аң-сезимдин жөнгө салуучу формасы

Адеп-ахлак – адамдын коомдогу жүрүм-турумун жөнгө салуучу жана коом тарабынан кабыл алынган нормаларда чагылдырылган коомдук аң-сезимдин формасы

Азыркы коомдогу моралдык жана этикалык көйгөйлөрдүн негизги себептери:

- XX-кылымдын аягында пайда болгон татаал социалдык-экономикалык көйгөйлөр

- Баалуулук багыттарынын бүдөмүгү, көп адамдардын бири-бирине, коомго, мамлекетке

коомдун руханий ыдырашы жана жаштар үчүн жашоо багыттарынын бүдөмүк болушу;

кыргыз коомунун этникалык, регионалдык, диний жана социалдык таандыгы боюнча бир тектүү

- массалык маалымат каражаттары, кино, жарнама, интернет аркылуу тарап жаткан ышпас маалыматтар

батыштын жашоо формаларын шашылыш көчүрүү

Инсандын руханий-адептик баалуулуктарын өнүктүрүүнүн негизги факторлору:

жалпы адамзаттык баалуулуктарды таануу

жалпы маданий баалуулуктарды таануу, башка элдердин этномаданий жана диний салттарын сыйлоо

улуу муундарга, өткөнгө, өз өлкөсүнүн тарыхына сый-урмат менен мамиле кылуу;

жарандык позицияны калыптандыруу, коомдун жана мамлекеттин туруктуу жашоосунун социалдык жана коомдук-саясий негиздерин урматтоо

үй-бүлөлүк баалуулуктарды таануу, ата-энени сыйлоо

Адеп-ахлактын булагы

- ▶ - өз эне тилин билүү;
- ▶ - көп тилдүүлүккө ээ болуу;
- ▶ - жогорку маданиятты жайылтуу;
- ▶ – маданиятты, тарыхты билүү;
- ▶ - элдин каада-салттарын жана үрп-адаттарын урматтоо;
- ▶ – боз үй, шырдак, ала кийиз ж.б. сыяктуу көркөм кол өнөрчүлүккө кылдат мамиле кылуу.
- ▶ -жети атаны билүү;
- ▶ – көк бөрү, сармерден, салбурун ж.б элдик оюндарга кызыгуу.
- ▶ – илим жана билимге умтулуу.

Моралдык-этикалык нормалардын негизги баалуулуктары:

- ▶ – сабырдуулук
- ▶ - гуманизм,
- ▶ - адилеттүүлүк
- ▶ - калыстык
- ▶ - берешендик
- ▶ - боорукерлик
- ▶ – айкөлдүк

Кыскача жыйынтык:

Жарандык иденттүүлүктү калыптандыруу үчүн негизги компетенциялар боюнча билимге жана көндүмгө ээ болуу зарыл. Жарандык инсандыкты калыптандыруунун негизги компетенцияларынын бири бул темада кеңири талкууланган инсандык-жарандык, руханий-адептик жана моралдык-этикалык баалуулуктарды айтабыз

Жарандыкка тарбиялоонун ажырагыс шарты болуп жарандын мамлекетке болгон ишеними жана мамлекеттин сакталышы жана өнүгүшү үчүн жоопкерчиликти сезе билүү саналат. Ар бир адам өз мамлекетинин тагдыры менен ажырагыс байланышта экендигин унутпашы абзел.

“Кыргыз жараны” жарандык иденттүүлүгүн калыптандырууда саясий, экономикалык, социалдык багыттар менен катар руханий багытта өнүгүү зарыл, анткени бардык нерсенин башында руханият турат. Ар бир адам өз Мекенин жан-дили менен сүйсө, ага бүт күчүн берсе, ал чыныгы жаран болот. Кыргызстандын бүгүнкүсү жана жаркын келечеги үчүн жан дили менен кызмат кылуу ар бир жарандын милдети.

Жаңы терминдер жана аныктамалар

- ▶ **Жарандык компетенттүүлүк**
- ▶ **Руханият**
- ▶ **Компетенттүүлүк**
- ▶ **Негизги компетенциялар**
- ▶ **Маданий көп түрдүүлүк**
- ▶ **Элдик педагогика**
- ▶ **Атуул**
- ▶ **Патриоттуулук**
- ▶ **Социалдаштыруу**
- ▶ **Толеранттуулук**
- ▶ **Адептүүлүк**

Суроолор жана окуу тапшырмалар:

- ▶ 1. Компетенттүүлүк деген эмне?
- ▶ 2. Компетенттүүлүктүн кандай түрлөрү бар
- ▶ 3. Жарандык иденттүүлүктү өнүктүрүү үчүн негизги компетенцияларды тизмектеңиз
- ▶ 4. «Инсан», «жаран» түшүнүктөрүнө аныктама бериңиз
- ▶ 5. Жарандык компетенттүүлүк деген эмне?
- ▶ 6. Жеке-жарандык компетенцияны калыптандыруу үчүн кандай ыкмалар колдонулат?
- ▶ 7. Инсандын руханий-адептик баалуулуктарын өнүктүрүүнүн негизги факторлору кайсылар
- ▶ 8. Инсандын моралдык-этикалык нормалары эмненин негизинде түзүлөт?
- ▶ 9. Адеп-ахлактык баалуулуктардын булактарын атагыла
- ▶ 10. Адеп-ахлак менен адептуулуктун кандай айырмачылыктары бар?
- ▶ 11. Материалдык жана материалдык эмес баалуулуктарды атаңыз.

Колдонулган адабияттар:

- ▶ Болпонова А. Б. История и эволюция клановой системы в политических процессах кыргызского общества (XIX-XXI вв). – Бишкек, 2013. – 284 с.
- ▶ Гараева Н.Р. Ключевые компетенции конкурентоспособной личности как залог успешности в современной мире//<https://moluch.ru/conf/ped/archive/395/16582>
- ▶ Гражданская и политическая идентичность: концепты и практики: Материалы круглого стола по проблемам идентичности / под ред. А.Г. Большакова, О.И. Зазнаева ; Казанский (Приволжский) федеральный университет. – Казань: Отечество, 2012. – (Вып. 1. Научные семинары. Круглые столы. Дискуссии).
- ▶ Дробижеева Л. М. Идентичность и этнические установки русских в своей и иноэтнической среде. // ecsosman/hse/ru.
- ▶ Джунушалиев Дж., Плоских В. Трейбализм и проблемы развития Кыргызстана// Центральная Азия и Кавказ. – 2000, №3(9). – С.146-155
- ▶ Джусупбеков А. Основные уровни этнической идентичности номадов: социально-философский анализ. Специальность: 09.00.11 – Социальная философия. Диссер. на соискание ученой степени доктора философских наук. Бишкек-2010
- ▶ Дьякова В.В.Гражданская идентичность поколений в современной России: социологический анализ. Спец. 22.00.04. – социальная структура, социальные институты и процессы. Автореферат диссертации на соискание ученой степени канд. социол. наук. Астрахань, 2017. – 24 с.
- ▶ Исаев К. Особенности идентичности жителей постсоветского Кыргызстана//Социологические исследования. – 2009. - №5. – 91-94 с.

Колдонулган адабияттар:

- ▶ Масленникова В.Ш. Педагогическая модель социально ориентированной личности студента. Казань, 2006.
- ▶ Семененко И. С., Лапкин В.В., Бардин А.Л., Пантин В.И. Между государством и нацией: дилеммы политики идентичности на постсоветском пространстве. – Полис. Политические исследования . 2017. -№5 С. 54-78.
- ▶ Сеитбаев Б. Политическая элита и трайбализм. Специальность Диссертация на соискание ученой степени канд. философских наук. – Бишкек
- ▶ Тишков В.А. Усложняющее разнообразие: как его понимать и упорядочить. – Культурная сложность современных наций. Отв. Ред. В.А Тишков, Е.И. Филиппова. М.: Политическая энциклопедия. С. 7-18.
- ▶ Торогелдиева Б.М. Формирование гражданской идентичности в полиэтничном кыргызстанском обществе// Развитие территорий. – 2017. - №1(7). – С.12-16
- ▶ У истоков кыргызской национальной государственности/Ред.:Т.К. Койчубеков и.д. – Бишкек: Илим, 1996. – 384 с.
- ▶ Хачатрян Л.В. Формирование цивилизационной идентичности как фактор интеграции российского общества. Специальность 09.00.11 – Социальная философия. Диссертация на соискание ученой степени кандидата философских наук. Ставрополь, 2020. – С. 136-140.
- ▶ Эрикссон Э. Идентичность: юность и кризис: пер. с англ./Общ. ред. и предисл. Толстых А.В. – М.: Издательская группа «Прогресс», 1996. – 344 с.
- ▶ Этносоциальные и этнокультурные процессы в Центральной Азии: история и современность – Б.: Илим. 2010. – 428 с.

▶ Көңүл бурганынарга чоң рахмат!